

SOCIOEKONOMICKÁ DEPRIVACE A ZDRAVÍ – STRUČNÝ PŘEHLED VÝSLEDKŮ VYBRANÝCH EPIDEMIOLOGICKÝCH STUDIÍ

A. Šplíchalová, H. Šlachťová, P. Fejtková, H. Tomášková, P. Polaufová

Zdravotní ústav se sídlem v Ostravě, Česká republika
ředitel: RNDr. Petr Hapala

Vztah mezi socioekonomickým statusem (SES) a zdravím je častým předmětem zájmu epidemiologických studií v různých populacích a adjustace o faktory SES se stala rutinní součástí epidemiologických analýz. Cílem tohoto sdělení je podat stručný přehled výsledků vybraných epidemiologických studií publikovaných zejména v posledních pěti letech, které se zabývaly problematikou zdraví ve vztahu k socioekonomickým faktorům.

Mnoho vědeckých prací prokázalo inverzní gradient mezi socioekonomickou pozicí a zdravím. U nižších příjmových skupin se projevuje větší variabilita ve zdraví než u skupin s vyšším příjmem. Na vysvětlení socioekonomického gradientu a zdraví se podílejí rozdíly v riziku, které vyplývají jak z individuálních socioekonomických faktorů (např. příjem, vzdělání, zaměstnání, bydlení apod.), tak i z faktorů na úrovni oblastí (např. nezaměstnanost, infrastruktura oblasti, kvalita životního prostředí apod.). Negativní vztah byl zdokumentován mezi příjmem, vzděláním i jinými indiciemi SES a riziky životního prostředí včetně znečištění zevního i vnitřního ovzduší, kvality vody, odpadů a jiných toxických látek, hluku, přelidnění, kvality bydlení, možnosti vzdělání, kvality pracovního prostředí. Výsledky většiny publikovaných prací ukazují na to, že čím je SES vyšší, tím příznivěji ovlivňuje zdravotní stav. Naopak, u populačních skupin s nižším SES bylo prokázáno významně horší zdraví, a to jak subjektivně udávané, tak i objektivně zjištěné, tedy vyšší riziko morbidit i mortality. V deprivovaných oblastech je zdraví populace horší, ale využívání zdravotní péče je vyšší, i když kvalita poskytovaných zdravotních služeb je obvykle nižší, než v oblastech s vysokým SES.

Obecné výstupy mezinárodních vědeckých studií potvrdily, že rozdíly v socioekonomickém statusu vedou k diferenciaci morbidit, předčasné mortality a poptávce po zdravotních službách. Tyto rozdíly nebudou existovat jen jako přímý důsledek ekonomických faktorů, ale budou odrážet i nerovnost danou věkem, pohlavím, sociálními rozdíly geografických oblastí.

Dominantním faktorem v prostorových rozdílech výskytu nemocí (po adjustaci o velikost populace, věk a pohlaví) je obvykle materiální deprivace. Zvláštní důležitost odhadu efektu deprivace na prostorový charakter nemocí plyne z toho, že většina osídlení projevuje silný stupeň stratifikace podle SES. Dále většina nemocí se vyskytuje častěji, v závažnějších formách a má kratší dobu přežití mezi deprivovanými lidmi a komunitami. A konečně, je zde častá a silná korelace mezi chudobou a bydlením uvnitř nebo blízko potenciálně znečištěné oblasti. Důkaz vazby deprivované oblasti a nerovnosti ve zdraví je přesvědčivý.

Tato studie byla realizována v rámci grantového projektu IGA MZ ČR č. NR 8480-3: Konstrukce socioekonomického deprivčního indexu pro analýzu rutinně sbíraných dat o zdravotním stavu populace s možností využití GIS.